

Den politiske filosof

– Redaktionelt forord

Den politiske filosofis tema er menneskehedens store emner, frihed og regering eller herredømme – emner, der er i stand til at løfte alle mennesker hinsides deres uanseelige selv. Politisk filosofi er den gren af filosofien, som er tættest på politisk liv, på ikke-filosofisk liv, på menneskeligt liv. Kun i sin *Politik* gør Aristoteles brug af eder – den næsten uundgåelige ledsager til passioneret tale.

Leo Strauss i *What is Political Philosophy*

Slagmark præsenterer med nr. 59 et temanummer om en række af de mange filosofiske tænkere, der har beskæftiget sig med 'det politiske' fra antikken til i dag; fra statslederen Perikles til frihedstænkeren Enrique Dussel. Ordet 'politisk' kommer via det latinske *politicus* af det græske *politikos*, der betyder 'vedrørende en borger' (*polites*) i bystaten (*polis*), som udgjorde rammen for udviklingen af den politiske filosofi. I ordets bestemte form betyder *ho politikos* 'statsmanden' – som i Platons dialog af samme navn om kunsten at regere en stat. I dag er begrebet 'statskunst' (*politike technē*), der hos Platon forudsatte en specialiseret, filosofisk funderet viden, blevet til det mindre sofistikeret klingende 'politik', mens 'politisk filosofi' (*philosophia politike*), som nævnes første gang i Aristoteles' *Politik*, er blevet en traditionel betegnelse for den intellektuelle refleksion over problemstillinger og værdier, der angår fællesskaber som samfund eller stat og forholdet mellem fællesskab og individ.

Sagt med Jonathan Wolff, der er professor ved University College London med speciale i politisk filosofi, er politisk filosofi en normativ disciplin, idet den forsøger at opstille normer i form af regler eller ideale standarder. Den politiske filosof søger svar på, hvorledes tingene bør være. Foruden sådanne svar er det vanskeligt at retfærdiggøre f.eks. samfundets krav om at diktere mine handlinger inden for bestemte områder eller, værre, at straffe mig, hvis jeg ikke makker ret. Det ubehagelige faktum er

imidlertid, at der ikke findes nemme svar. For hvordan kan vi vide, hvorledes tingene bør være? Hvor kan vi se hen? (Wolff 1996: 1-3).

Dertil kan man lakonisk respondere, at filosofien i ordets grundlæggende betydning som kærlighed til visdom ikke ville være nødvendig, hvis der fandtes nemme svar (selvom de politisk tænkende 'meningsdannere' leverer mange 'vidende' bud på svar). Politisk tænkning er ikke per definition identisk med politisk filosofi. Sagt med en af det 20. århundredes kontroversielle politiske filosoffer, Leo Strauss, er politisk tænkning lige så gammel som menneskeheden – det første menneske, der ytrede et udsagn som 'du må ikke...', var den første politiske tænker. Som eksponent for den slags politisk signifikante idéer er politisk tænkning indifferent i forhold til sondringen mellem mening og viden. Politisk filosofi er heroverfor den bevidste, sammenhængende og ubøjelige bestræbelse på at erstatte meninger om de politiske principper med viden (Strauss 1959: 12-13).

Sondringen er omtrent lige så gammel som den politiske filosofi – den første filosof, der skelnede mellem begreberne mening og viden, var Platon med betoningen af forskellen mellem *doxa* og *episteme*. Mening er "dunklere end viden" om end "klarere end uvidenhed", hedder det i *Staten* (Platon 1963: 478c). Dér, langt tilbage i filosofihistorien, kunne vi da – såfremt vi kan enes om, at diskussionen ikke skal henfalde til meningsrytteri – begynde med at se hen i eftersøgningen af svar på, hvorledes tingene bør være inden for 'det politiske'. Platons ideal om den vidensbaserede, filosof-regerede mønsterstat viser sig dog som en (i øvrigt antidemokratisk) utopi. "Men måske i himlen", lades Sokrates sige om grundlæggelsen af staten til sidst (Platon 1963: 592b).

Men hvor kan vi så se hen for svar? I den politiske filosofis lange historie kan vi meget vel finde utallige (mere eller mindre plausible) standpunkter og argumenter, men der gives intet *final word*, sagt med Wolff igen (Wolff 1996: 221). Netop derved har den politiske filosofi historisk markeret sig som en diskuterende og selvfornyende praksis, hvis aktører fortsat tegner en levende politisk filosofi i det 21. århundrede.

Et alternativ til at indstille sigtet i en bestemt retning ville i denne praksis' ånd være at genopstille og i den forbindelse eventuelt redefinere spørgsmålene: Det er, hvad dette nummer af Slagmark inviterer til med præsentationen af ni danske forskeres studier af den til forskellige tider og på forskellige måder politisk orienterede filosof. Under læsningen er spillerummet frit, da den politiske filosofis emner, som Strauss konstaterer, er i stand til at løfte alle mennesker hinsides deres unanseelige selv (Strauss 1959: 10).

Hvad er pragmatisk set den bedste politiske filosofi, og hvori har denne sit udgangspunkt? Spørgsmålet rejses i nummerets åbningsartikel, hvor **Øjvind Larsen** iagttager den politiske filosofi vokse frem af demokratiet i antikkens Athen. Den politiske filosofi overtages herefter af kritikere som Platon, der, som påpeget af Karl Popper, har haft en væsentlig andel i den totalitære tænkningens dominans over idéen om det åbne demokratiske samfund i den vestlige filosofi. Efter en analyse af Platons antidemokratiske politiske filosofi med udblik til Poppers reception viser Larsen, hvordan Perikles i sin berømte gravtale kvalificerer demokratiet som et kontrapunkt til Platons senere kritik og politiske filosofi.

Via læsningen af både kendte og mindre kendte politiske tekster, intellektuelle traktater og skuespil fra antikken til nyere tid tegner **Mikkel Thorup** herefter en række essayistiske skitser til en rådgivningens teori med små portrætter af intellektuelles forsøg gennem tiden på at blive magtens skjulte stemme. Med de mange punktnedslag fra Platon til Carl Schmitt vil Thorup demonstrere behovet for en udarbejdning af den politiske rådgivnings idéhistorie. To spørgsmål står i centrum, nemlig for det første hvad der sker med den politiske magt, efter at magten fra renæssancen og frem i tiltagende grad afpersonaliseres og gøres abstrakt, og for det andet hvad forholdet er mellem den intellektuelle og magten under denne udvikling.

De samme spørgsmål er aktuelle i **Mathias Hein Jessens** studie af en af hovedskikkelserne inden for den oplyste enevælde, Frederik den Store, der anvendte konceptet om statsræsonen til at legitimere sit styre. Med udgangspunkt i Frederik den Stores politiske skrifter viser Jessen, hvordan den intellektuelle preussiske regent i kraft af sit bidrag til udviklingen af dette koncept om fyrstens embedsmandsgørelse og statens egen logik spillede en bemærkelsesværdig rolle i overgangen fra den personlige magthaver til den abstrakte, afpersonaliserede stat.

På grundlag af Louis Althusseres marxisme behandler **Andreas Beck Holm** dernæst spørgsmålet om forholdet mellem politisk teori og praksis hos Karl Marx. I tilslutning til Althusseres betoning af de praktiske politiske problemstillinger betydning for teorien i Marx' forfatterskab gør Holm gældende, at selv ikke Althusser udtrykker dette forhold tilstrækkeligt radikalt, fordi praksis opfattes som grundlæggende defineret af teorien. Marx' værk afspejler i Holms optik et konstant forsøg på at manøvre i en politisk virkelighed, hvor situationen bestemmer teorien, fordi den politiske praksis er tvunget til at følge situationens logik.

Den politiske filosofis reception af marxismen diskuteres ligeledes af

Sune Liisberg, der undersøger Jean-Paul Sartres begreb om forståelse i de senere, marxistisk inspirerede skrifter. Forståelse betyder for Sartre at ændre sig og gå ud over sig selv. Forståelse indbefatter hermed en frihed, men samtidig en fremmedgørelse, som Sartre modsat Marx og Engels ikke kun ser forekomme under bestemte historiske betingelser, men derimod som det eneste perspektiv, hvori den menneskelige historie og socialitet kan gøres begribelig. Forståelse er impliceret i en mangefacetteret praksis, der ikke begrænser sig til handling og arbejde, men som fundamentalt også vedrører måden, hvorpå mennesket forstår sin væren i verden. Dette eksistensfilosofiske spørgsmål er ifølge Liisberg en vigtig motivation for Sartre som politisk filosof.

Spørgsmålet om forholdet mellem politikforståelse og eksistenstænkning er tilsvarende centralt i **Anne Marie Pahuus'** introduktion til en række af Hannah Arendts nært forbundne politisk-filosofiske begreber, særligt republikanisme, eksistentialisme, pluralitet, frihed og natalitet. Begrebet om republikanisme formulerer Arendt i et opgør med tanken om 'ismer' forstået som bestemte fløje i politisk tænkning. Republikanisme drejer sig om en grundlæggende tillid til fællesskabet som stedet for tale og handling, dannelsens sted, hvorved republikanisme går hånd i hånd med en eksistentialisme, ifølge hvilken mennesket fødes i og med at det skænkes sine muligheder af det politiske fællesskab, det udfolder sig i. Pluralitet er dette fællesskabsperspektiv; frihed er muligheden hér; og natalitet er den politiske fødsel, der repræsenterer tilliden til fremtiden og til andre mennesker, som opstår, hvor man vover sig frem i tale og handling.

Casper Andersen og Kristian Hvidtfelt Nielsen analyserer Bruno Latours politiske filosofi i perspektiverne af Latours teknologividenskabelige studier og teorier om nonmodernitet. Latour stiller spørgsmål ved den såkaldt moderne forfatning, der skelner mellem kultur og natur, mellem værdier og kendsgerninger. Denne forfatning opfatter Latour som en politisk konstruktion, der har ført til en dobbelt repræsentationskrise for politikken og naturvidenskaberne. Latours filosofi er nært forbundet med en politisk ambition om at gøre op med skellet ved at påvise kulturens og naturens stadig mere forviklede kategorier på grund af teknovidenskabens stigende betydning for samfundslivet. Hermed vil Latour etablere en ny politik, der integrerer naturvidenskab og demokratisk politik i hinanden – uden at kompromittere de to områders særkende.

Temadelen afrundes med **Astrid Nonbo Andersens** interview med den eksilerede argentinske filosof **Enrique Dussel**, der er en af ophavs-

mændene til den såkaldte frigørelsesfilosofi. Frigørelsesfilosofien forsøger at tænke en måde, hvorpå den undertrykte kan frigøre sig og genfinde sin værdighed. Vejen til frigørelse og værdighed går ifølge Dussel bl.a. via en rekonstruktion af den traditionelle, dvs. vestlige, idéhistorie, som kritisk spørger til dennes definition af moderniteten, der ikke, sådan som vestlige filosoffer normalt antager, begynder med Descartes, men med europæernes erobring af Caribien. Latinamerika har ligesom den øvrige ikke-vestlige verden herefter overtaget den europæiske filosofi, der er udtryk for en virkelighed, som ikke kan forklare den latinamerikanske. Derfor er det – i alle undertrykte kulturer – en af filosofiens vigtige opgaver at tænke og formidle en filosofi, der reflekterer kulturens egen virkelighed. Derved er frigørelsesfilosofien også en frigørelsespolitik.

I Slagmarks *Intermezzo* sætter **Kasper Støvring** fokus på Villy Sørensens kulturkritik, der er baseret på en kritik af fremskridtstroen og af den moderne kultur som en kultur uden en fælles målsætning og præget af et misforhold mellem hhv. menneskets biologiske og samfundets kulturelle udvikling. Kulturen geråder derfor i en økologisk krise; en krise for idealet om det personlige og sociale livs helhed i samvær med naturen. En krise, Sørensen forsøger at imødekomme med formidlingen af et dybdeøkologisk naturbegreb, der kan skabe fundamentet for en kultur og et samfund med et samlende mål i den samfundsutopi, han formulerer i *Oprør fra midten*.

Nummeret afsluttes som sædvanligt med en fyldig anmeldersekktion med omtaler af idéhistorisk relevant litteratur. Redaktionen ønsker god læselyst.

Litteratur

- Platon (1963): *The Republic*, bd. 1-2, London: William Heinemann, og Cambridge, Mass.: Harvard University Press. Da. udg. (1992): *Staten*, Københavns Universitet: Museum Tusulanums Forlag.
- Strauss, Leo (1959): *What Is Political Philosophy*, New York: Free Press, og London: Collier-Macmillan Limited.
- Wolff, Jonathan (1996): *An Introduction to Political Philosophy*, Oxford: Oxford University Press.